

2023-06-22
S2022/04744
S2023/02103 (delvis)

Socialdepartementet

Statens beredning för medicinsk och
social utvärdering
Box 6183
102 33 Stockholm

Uppdrag att genomföra kunskapssammanställningar om alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder

Regeringens beslut

Regeringen ger Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) i uppdrag att genomföra kunskapssammanställningar om alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder inom den psykiatriska tvångsvården, den rättspsykiatriska vården och den statliga institutionsvården. I uppdraget ingår att sprida och kommunicera resultaten av arbetet till berörda aktörer på ett lättillgängligt och målgruppsanpassat sätt.

Vid genomförandet av uppdraget ska SBU föra dialog med och inhämta kunskap och erfarenheter från berörda myndigheter, särskilt Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (SiS), regioner, Sveriges Kommuner och Regioner, professionsföreningar, patient-, brukar- och anhörigorganisationer samt andra berörda aktörer t.ex. organisationer som företräder barn och unga.

SBU ska senast den 20 december 2023 lämna en delredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Delredovisningen ska innehålla en plan för uppdragets genomförande, inbegripet de insatser och aktiviteter som SBU avser att vidta inom ramen för uppdraget.

SBU ska senast den 20 december 2024 lämna en delredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Delredovisningen ska innehålla en beskrivning av de insatser som har vidtagits inom ramen för uppdraget samt en bedömning av hur arbetet med uppdraget fortskrider.

SBU ska senast den 20 december 2025 slutredovisa uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Slutredovisningen ska innehålla en bedömning av eventuella behov av fortsatta utvecklingsinsatser inom området och förslag på hur SBU kan stödja ett sådant fortsatt utvecklingsarbete. Om förslag på fortsatta utvecklingsinsatser lämnas ska SBU även redovisa kostnadsberäkningar för dessa. Eventuella förslag i denna del ska vara ändamålsenliga och kostnadseffektiva och rymmas inom befintliga ekonomiska ramar. Hänsyn ska även tas till berörda myndigheters samlade administrativa börda.

För uppdraget får SBU under 2023 använda 500 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2023 uppförda anslaget 1:8 Bidrag till psykiatri, anslagsposten 3 Till Kammarkollegiets disposition.

Medlen utbetalas engångsvis efter rekvisition till Kammarkollegiet senast den 1 december 2023.

Medel som inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas senast den 31 mars 2024 till Kammarkollegiet. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning av använda medel lämnas till Kammarkollegiet. Redovisning, rekvisition och återbetalning ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

Ärendet

Den 15 december 2022 gav regeringen SBU i uppdrag att genomföra en förstudie avseende alternativa metoder till tvångsåtgärder inom Statens institutionsstyrelse, den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården (S2022/04744). Målsättningen med uppdraget var att förstudien ska ligga till grund för en kunskapssammanställning av alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder samt deras ändamålsenlighet och effektivitet.

Av redovisningen, som lämnades till regeringen i maj 2023, framgår att SBU har identifierat flera internationella vetenskapliga artiklar med sammanställd kunskap som rör tvångsåtgärder. SBU har dock inte funnit någon heltäckande kunskap som berör samtliga åldrar, målgrupper eller vårdformer och inte heller några konkreta alternativa metoder som personal inom de olika verksamheterna kan använda i de fall som akuta risk- och våldssituationer ändå uppkommer. I vissa kunskapssammanställningar redovisas

emellertid att antalet tvångsåtgärder har minskat när proaktiva arbetsätt, såsom handledning och kompetensutveckling för personal eller anpassning av den fysiska miljön inom tvångsvården, har tillämpats i olika verksamheter.

Utifrån resultaten av förstudien bedömer SBU att regeringen bör ge myndigheten ett uppdrag att genomföra kunskapssammanställningar inom området. SBU framhåller särskilt att uppdraget bör omfatta konsekvenser av olika tvångsåtgärder och alternativ till dessa för barn och unga i institutionsvård, samt samband mellan minskad användning av avskiljning, fastspänning och förekomst av andra tvångsåtgärder. Uppdraget skulle också, enligt SBU, även kunna innebära att myndigheten genomför en praxisundersökning om huruvida olika metoder och arbetsätt är relevanta för den befintliga vården. Även etiska frågor, liksom användning av tvångsåtgärder i förhållande till kvinnor och män samt ett barnrättsperspektiv bör, enligt SBU, beaktas i uppdraget.

Enligt regeringens mening är det angeläget att skapa förutsättningar för att antalet tvångsåtgärder inom den psykiatriska tvångsvården, rättspsykiatri och den statliga institutionsvården ska minska. I syfte att stödja berörda aktörer i detta arbete, och utveckla kunskapen om alternativa metoder och arbetsätt till tvångsåtgärder, bör SBU ges i uppdrag att genomföra kunskapssammanställningar inom området psykiatrisk tvångsvård, rättspsykiatrisk vård och statlig institutionsvård. Uppdraget är ett led i regeringens arbete med att skapa förutsättningar för en god vård, en stärkt rättssäkerhet samt en ökad trygghet och säkerhet i vården för personer som vårdas med stöd av tvångslagstiftning.

Närmare om uppdraget

Uppdraget ska i huvudsak utgå från och genomföras i enlighet med resultaten från uppdraget att genomföra en förstudie avseende alternativa metoder till tvångsåtgärder inom SiS, den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården (S2022/04744).

I arbetet med uppdraget ska SBU beakta pågående uppdrag inom närliggande områden, däribland Socialstyrelsens uppdrag att genomföra en kartläggning av den psykiatriska tvångsvården respektive den rättspsykiatriska vården (S2021/02640), uppdraget att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention

(S2020/06171) samt uppdraget om att se över vissa särskilda befogenheter vid SiS:s särskilda ungdomshem (S2022:C).

Vid genomförandet av uppdraget ska SBU även genomgående beakta jämställdhetsperspektivet, funktionshinderspersionen, mänskliga rättigheter, barnrättsperspektivet samt etiska frågor och aspekter.

På regeringens vägnar

Jakob Forssmed

Andrea Larsson

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevision
Finansdepartementet/BA
Socialdepartementet/SL, SOF
Regeringskansliets förvaltningsavdelning/EKA
Socialstyrelsen
socialutskottet
Sveriges Kommuner och Regioner